

مسئولیت دولتها در قبال هواپیماهای بدون سرنشین در

نظام حقوق بین الملل کیفری

دکتر محسن لعل علیزاده استادیار گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

مهدی محمودی پژوهشگر مقطع دکتری حقوق بین الملل، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

علاوه بر ملاحظات حقوق داخلی و دغدغه‌های مختلف امنیت ملی، موضوع هواپیماهای بدون سرنشین، به جهت بین المللی مسائل حقوقی گوناگونی را مطرح می‌نماید و تابع شاخه‌های مختلف حقوق بین الملل از جمله حقوق بین الملل هوایی، حقوق بشر و حقوق بین الملل بشر دوستانه است. اعمال حاکمیت دولتها به مثابه یک قدرت عالی و برتر در وضع قوانین داخل یکی از ویژگی‌هایی است که حقوق هوایی را تحت تاثیر قرار داده است که با جنبه بین المللی هوانوردی در تعارض است، یعنی دولتها با اعمال حاکمیت خود، مقررات مربوطه را در چارچوب حقوق داخلی وضع می‌کنند در حالی که هواپیما به جهت برخورداری از سرعت بالا، مرزها را در می‌نوردد و وارد قلمرو و حریم کشورهای دیگر می‌شود. به همین جهت، مسائل مربوط به آن طبیعتاً ابعاد بین المللی پیدا می‌نماید. در تحقیق پیش رو برآنیم تا مسئولیت دولتها در قبال هواپیماهای بدون سرنشین در نظام حقوق بین الملل کیفری را مورد بررسی قرار دهیم که روش تحقیق حاضر روش توصیفی-تحلیلی بوده و با استفاده از روش کتابخانه‌ای و فیش برداری به رشته تحریر در آمده است.

واژگان کلیدی: مسئولیت؛ هواپیما؛ بدون سرنشین؛ پهپاد؛ حقوق بین الملل؛ قلمرو؛ مرز.
طبقه‌بندی JEL: فقه - حقوق - جزا و جرم شناسی - حقوق بین الملل - حقوق خصوصی

Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC, SID, Noormags,
Magiran, Ensani,
GoogleScholar
www.jaml.ir

fifth year, Issue 17

Pages 1-10

Investigating the civil liability of the government and the Ministry of Health in compensating for damages caused by the coronavirus outbreak

Dr. Mohsen Laalalizade Assistant Professor, Department of Law, Payam Noor University, Tehran, Iran

Mehdi Mahmoudi Doctoral Researcher of International Law, Payam Noor University, Tehran, Iran

Abstract

In addition to domestic law considerations and various national security concerns, the issue of drones raises various legal issues in an international direction and is subject to various branches of international law, including international aviation law, human rights and human rights. International is humanitarian. The exercise of the sovereignty of the states as a supreme and superior power in establishing internal laws is one of the features that has affected air rights, which is in conflict with the international aspect of aviation, that is, the states by exercising their sovereignty, They establish the relevant regulations within the framework of domestic law, while the plane crosses the borders and enters the territory of other countries due to its high speed. For this reason, the issues related to it naturally have international dimensions. In the upcoming research, we intend to examine the responsibility of governments towards drones in the international criminal law system, and the current research method is a descriptive-analytical method, using a library method and a survey of the field. It has been written.

Keywords: responsibility; Airplane; unmanned; drone; International rights; territory; Border

JEL Classification: Jurisprudence - Law - Criminal and Criminology - International Law - Private Law

مقدمه

حاکمیت بین المللی قانون وابسته به یک واژگان مشترک است که توسط دولت‌ها و دیگر بازیگران در نظام بین المللی مورد قبول واقع شده است. سیستم قضایی مستقل و الزام آوری در نظام بین المللی وجود ندارد که صلاحیت تعیین و اعمال معانی لغات و مفاهیم را داشته باشد به همین جهت دولت‌ها بایستی تفاسیر مشترک قانون و مفاهیم و اصطلاحات را توسعه داده و به آن متکی بوده و مایل به رعایت آن تفاسیر باشند. با توجه به اینکه امروزه استفاده از جنگ ابزارهای هوایی و حقوق مربوط به هواپیماها از مسائل مهم در زمینه حقوق جنگ است و همچنین لزوم توجه به حضور هواپیماهای بدون سرنشین در مخاصمات مسلحانه بیش از پیش ضرورت می‌یابد که چالش‌های پیش روی این سامانه‌های نوظهور آنگونه که شایسته است مورد توجه حقوقدانان بین المللی قرار گیرد. همچنین، صرف نظر از ملاحظات حقوق داخلی و دغدغه‌های مختلف امنیت ملی، موضوع هواپیماهای بدون سرنشین به لحاظ بین المللی مسائل حقوقی مختلفی را مطرح می‌نماید و تابع شاخه‌های مختلف حقوق داخلی و موضوعات تحت حاکمیت دولتهاست. ایضاً اینکه، تابع حقوق بین الملل از جمله حقوق بین الملل هوایی، حقوق بشر بین الملل و حقوق بین الملل بشر دوستانه است که مطابق هر کدام از این شاخه‌های حقوق بین الملل مقررات استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین تبیین شده‌اند. علاوه بر آن، امروزه لزوم توجه به حضور هواپیماهای بدون سرنشین در مخاصمات مسلحانه بیش از پیش ضرورت می‌یابد، زیرا مزید بر چالش‌های فعلی در آینده‌ای نزدیک این سیستم‌های نوظهور کنترل از راه دور به صورت کاملاً خودمختار در می‌آیند و به بخشی از نیروهای مسلح کشورها تبدیل خواهند شد. بنابراین،

همانطور که بیان شد، آنچه مسلم و محرز است، در تمام مراحل از جمله بررسی، ایجاد، توسعه و گسترش وسایل بدون سرنشین خودکار و نیز از زمانی که تصمیم به استقرار و هدایت آنها در عملیاتهای نظامی گرفته میشود، فرد انسانی در چارچوب تصمیم گیری و روند هدف گیری باید حضور داشته باشد، تا در صورت تأیید، به کارگیری آنها مشروعیت یابد. در واقع قاعده اصل کنترل مؤثر و اصل کنترل انسانی یکی از پایه‌های اصلی مسئولیت کیفری فرد مرتبط با وسایل خودکار است، که همین حضور به این منجر خواهد شد که در عالم واقعیت سلاحي بدون حضور انسان وجود نداشته باشد.

۱- تعریف هواپیماهای بدون سرنشین و تفاوت بین وسایل نقلیه هوایی شخصی و نظامی

تعریف حقوقی هواپیما به کارکرد آن به عنوان دستگاهی نمی‌پردازد که هدفش حمل و نقل بازرگانی اشخاص، کالاها یا محمولات پستی باشد، بلکه فقط تأکیدش بر فضایی است که هواپیما در آن پرواز می‌نماید. عبارت حمل و نقل هوایی بر این مفهوم دلالت می‌کند که غالباً یک خلبان هدایت یک هواپیما را بر عهده داشته و معمولاً این هواپیما بدون مسافر می‌باشد. حذف خلبان از هواپیما یک ارتقاء تکنولوژی مهم در صنعت هوانوردی بوده که بر اثر مطالعات جامعه هوانوردی بر وقوع پیوسته است. تفاوت مهم هواپیماهای بدون سرنشین با هواپیماهای معمولی در نحوه هدایت آن است که در هواپیماهای معمولی خلبان در کابین وظیفه هدایت را بر عهده دارد اما یک وسیله نقلیه هوایی بدون سرنشین معمولاً بدین ترتیب تعریف می‌شود که منظور از آن هواپیمایی است که هیچ خلبانی در کابین هدایت آن نباشد و شامل انواع هواپیماهای مدل بدون سرنشین، هواپیما ربات، هواپیما بدون

ادغام انسان و ماشین گرویده و به نوعی از سرباز در قالب یک ارگانیزم سبیرنتیک استفاده می‌نماید که استقامات ماشین و خرد باز تعریف شده آدمی را که تابعی از کل سیستم تسلیحاتی است، به طور یکجا دارا می‌باشد.^۳

استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین در مخاصمات مسلحانه موضوعی است که در قرن ۲۱ باید توجه زیادی به آن داشت، زیرا اغلب کشورها در تلاش برای نیل به این سیستم‌ها و به کارگیری آن‌ها در مخاصمات آینده‌اند. به دیگر سخن مسئله مهم در خصوص این سیستم‌های نوظهور، به کارگیری آن‌ها در مخاصمات مسلحانه است، استفاده از این سیستم‌ها در مخاصمات مسلحانه تقریباً یک پدیده جدید است زیرا در گذشته این سیستم‌های بدون سرنشین تنها به جهت مأموریت‌های اطلاعاتی، تجسس و نظارتی در مخاصمات استفاده می‌شدند اما امروزه سیستم‌های بدون سرنشین به سلاح‌های جنگی حتی سلاح‌های کشتار جمعی مسلح شده‌اند و در مخاصمات به کار گرفته می‌شوند.^۴

همچنین، در حال حاضر سیستم‌های بدون سرنشین اطلاعات غیرقابل تصویری را تهیه می‌کنند اما آن‌ها به قسمتی از عملیات داخلی و نظامی کشورهای بزرگ تبدیل شده‌اند و به طور گسترده‌ای تولید و حتی به دیگر کشورها نیز صادر

سرنشین، وسایل نقلیه هوایی کنترل از راه دور، هواپیمای کنترل از راه دور و هر وسیله دیگری که بتوان آن را هواپیما توصیف نمود که تحت کنترل یک اپراتور یا بدون هیچ فرد در داخل آن پرواز کند.^۱

وزارت دفاع ایالات متحده هواپیمای بدون سرنشین را اینگونه تعریف کرده است: وسیله نقلیه هوایی که با قدرت موتور حرکت می‌کند و یک اپراتور انسانی آن را هدایت نمی‌کند، با استفاده از نیروهای آیرودینامیکی حرکت کرده، می‌تواند خودکار پرواز کند و یا کنترل از راه دور هدایت شود، و می‌تواند بار مرگبار یا غیر مرگبار را حمل کند.^۲

۲- به کارگیری هواپیماهای بدون سرنشین از منظر حقوق بین الملل

سلاح از دیرباز نقش اساسی و مهم در جنگ داشته است، از سازو برگ سربازان پیاده یونانی گرفته تا نفتکش‌های جنگ-های جهانی، اما امروزه چنین نیست که سرباز از سلاح‌هایی که به کار می‌برد تأثیر پذیرد، اکنون سرباز را به نوعی مورد تجدید ساخت و برنامه ریزی قرار می‌دهند که به صورت یکی از اجزای تشکیل دهنده سیستم‌های تسلیحاتی در می‌آید. ارتش به جهت غلبه بر محدودیت‌های سرباز دیروز و محدودیت‌های خودکار سازی به سمت شکلی ظریف‌تر از

^۳- ساعد، نادر (۱۳۸۷)، حقوق بشر دوستانه و مسائل نوظهور، تهران: خرسندی، ص ۸۹

^۴- O'Connell, M. E., The International Law of Drones, ASIL Insight, Volume 14, Issue 36, Washington University Law, November (2010).p.2

^۱- Ann Cavoukian, Privacy and Drones: Unmanned Aerial Vehicles, August 2012,P2

^۲- NATO (2010) Glossary of Terms and Definitions, AAP-6'.Online, available at <http://www.nato.int/docu/stanag/aap006/aap-6-2010.pdf> (February 20, 2012), P. 2 -U-2.

صادرات و دارایی به دفتر ثبت سلاح‌های متعارف سازمان ملل متحد و انتشار گزارش‌های سالانه به موجب ماده ۱۳ از پیمان تجارت اسلحه، اگر این اطلاعات تاکنون به دفتر ثبت سازمان ملل ارائه نشده است رویه‌های توافق شده دولت‌ها را قادر می‌سازد به همکاری به جهت جلوگیری، تحقیق و یا کاهش هر نوع انحراف از پیمان مسلح براساس ماده ۱۱ پیمان تجارت اسلحه و استقرار الزامات مشترک برای گواهینامه برای کاربر نهایی که می‌تواند برای صادرات پیمان مسلح اعمال شود تضمین در نحوه استفاده از سیستم ارائه دهد. به همین منظور فعالیت‌هایی توسط سازمان ملل متحد صورت گرفت.^۶

۲-۲- چالش‌های ناشی از سیستم‌های بدون سرنشین

کشتن انسان‌ها به وسیله سیستم‌های بدون سرنشین واقعیت قرن ۲۱ است. آمریکا و اسرائیل سردمدار استفاده از این سیستم‌های بدون سرنشین در مخاصمات به اصطلاح خود، علیه تروریسم هستند. به طوری که تعداد حملات هوایی این سیستم‌ها و میزان تلفات ناشی از کاربرد آن‌ها به شدت در حال افزایش است. ایضاً اینکه، ظهور این سیستم‌ها و پیشرفت آن‌ها در امور نظامی مسائل جدی را در حقوق بین الملل از جمله حقوق بین الملل بشر دوستانه ایجاد کرده‌اند. زیرا، این سیستم‌ها قادرند در مخاصمات آینده انسان را از صحنه جنگ کنار بگذارند و به صورت کاملاً خود مختار عمل نمایند و در این صورت به جهت آنکه ربات وارد مخاصمه شود و فارغ از

می‌شوند. احتمالاً یکی از دلایل تمایل طراحان نظامی در دستیابی به این سیستم‌ها و متعاقب آن به کارگیری آن‌ها در مخاصمات مسلحانه، توانایی این سیستم‌ها برای تمرکز روی اهداف به مدت طولانی و در شرایط خطرناک باشد. علاوه براین، سیستم‌های بدون سرنشین که برای انجام این ماموریت‌ها استفاده می‌شوند، فقط به سیستم‌های هوایی محدود نیستند، بلکه سیستم‌های دریایی و زمینی نیز برای شناسایی، خلع سلاح، انفجار به کار می‌روند مانند سیستم‌های زمینی بدون سرنشین که در جنگ عراق و افغانستان از آن‌ها استفاده گردید.^۵

۲-۱- تلاش‌های بین‌المللی در تدوین نظام حقوقی حاکم بر

هواپیماهای بدون سرنشین

تلاش‌های بین‌المللی در تدوین نظام حقوقی بر هواپیماهای بدون سرنشین مقررات، اسناد و قطعنامه‌هایی است که توسط شورای امنیت و شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد صادر گردیده است. در زمینه فعالیت‌های سازمان ملل متحد چنین است که سازوکاری برای افزایش شفافیت و اعتماد سازی در کاربرد پیمان مسلح می‌تواند برای به اشتراک گذاری اطلاعات مربوط به توسعه، تملک، نگهداری و انتقال پیمان مسلح، و مطابق تعهدات حقوقی بین‌المللی موجود و مکانیزم داوطلبانه سازمان ملل بنا نهاده شود. اقدامات عملی عبارتند از: انتشار بررسی‌های ملی براساس ماده ۳۶ از پروتکل الحاقی اول به کنوانسیون‌های ۱۹۴۹ ژنو؛ ارائه اطلاعات مربوط به واردات،

^۶-جباری، منصور (۱۳۹۳)، حقوق هوایی از منظر حقوق داخل و بین الملل، چاپ اول، انتشارات شهر دانش، ص ۹۹

^۵ - Jack, B. , Law and War in the Virtual Era, The American journal of international law, Vol. 3 , (2009).p.10

هنگام مخاصمات مسلحانه اعم از داخلی و بین‌المللی حاکم است. حقوق بشر دوستانه برپایه چند اصل اساسی از جمله اصل تفکیک، تناسب و اتخاذ اقدامات احتیاطی استوار است.

۳-۱- مسئولیت کیفری به کارگیری وسایل بدون سرنشین خودکار از دید حقوق بین‌الملل بشردوستانه

بدون تردید به کارگیری وسایل بدون سرنشین یا رباتهای خودکار در مخاصمات مسلحانه باید با حقوق بشردوستانه منطبق باشد که مواد ۳۵ و ۳۶ پروتکل الحاقی و اصول بنیادین حقوق بشردوستانه مبنای مناسبی برای مشروعیت این تسلیحات خواهد بود. هرچند که انطباق یک سلاح با قواعد حقوق بشردوستانه، به منزله این نیست که نقض حقوق بشردوستانه صورت نخواهد گرفت، و این کار کاملاً به روش به کارگیری آن سلاح بستگی دارد. اساساً چالش اصلی وسایل بدون سرنشین خودکار، مفقود بودن عامل انسانی در مرحله نهایی عملیات‌های نظامی است که به وسیله این وسایل صورت میگیرد و همین کار موجب غیر قانونی قلمداد کردن این تسلیحات، قبل از به کارگیری میشود. به نظر میرسد، تنها راه حل برای به کارگیری این وسایل، اثبات حضور کنترلی - نظارتی انسان در تمام مراحل هدفگیری است. بنابراین همانطور که بیان شد، آنچه مسلم و محرز است، در تمام مراحل از جمله بررسی، ایجاد، توسعه و گسترش وسایل بدون سرنشین خودکار و نیز از زمانی که تصمیم به استقرار و هدایت آنها در

هرگونه عواطف انسانی است به راحتی زمینه نقض تمامی اصول بنیادین حقوق بشر دوستانه فراهم خواهد شد.^۷

۳- هواپیماهای بدون سرنشین و حقوق بشردوستانه

امروزه لزوم توجه به حضور هواپیماهای بدون سرنشین در مخاصمات مسلحانه بیش از پیش ضرورت می‌یابد، زیرا مزید بر چالش‌های فعلی در آینده‌ای نزدیک این سیستم‌های نوظهور کنترل از راه دور به صورت کاملاً خودمختار در می‌آیند و به بخشی از نیروهای مسلح کشورها تبدیل خواهند شد. از آنجا که برخلاف زمان صلح که قواعد کلی همانند قواعد حقوق بین‌الملل بشر از جمله منع سلب خودسرانه حق حیات بر کاربرد این سیستم‌ها حاکم است در زمان مخاصمات مسلحانه این قواعد حقوق بین‌الملل بشر دوستانه است که به کارگیری این سیستم‌ها را اداره می‌نماید، لذا تکامل سیستم‌های بدون سرنشین بایستی با ملاحظات قواعد حقوق بشر دوستانه همراه شود تا آثار و عواقب وخیم ناشی از به کارگیری آنها در مخاصمات مسلحانه به حداقل برسد. همچنین، پیشرفت‌های علم به زودی حضور سیستم‌های بدون سرنشین را به صورت کاملاً خودمختار، در عملیات نظامی محقق خواهند کرد.^۸

به طور کلی، قواعد حقوق بین‌الملل بشر دوستانه در خصوص حملات و اقدامات هواپیماهای بدون سرنشین، دقیقاً همان حقوقی است که به طور کلی بر تمام حملات جنگی

^۸ - فلک، دیترا (۱۳۹۱)، حقوق بشر دوستانه در مخاصمات مسلحانه،

ترجمه: قاسم زمانی و نادر ساعد، تهران: شهر دانش، ص ۵۸

^۷ - علاقه بند حسینی، یونس؛ یزدان نجات، رزا (۱۳۹۱)، گسترش استفاده

از هواپیماهای بدون سرنشین در آیین حقوق توسل به زور و مخاصمات مسلحانه، مجله حقوقی بین‌المللی، سال سی‌ام، شماره ۴۸، ص ۲۳

برنامه‌نویسی اشتباه، بخشی از مسئولیت را به علت نقش این افراد در تولید چنین سامانه‌هایی بر عهده آنها گذاشت، و مطمئناً برای چنین افرادی، تطبیق این وسایل با حقوق بین‌المللی بشردوستانه حائز اهمیت خواهد بود. البته چنانچه برنامه‌نویس یا طراح، عضو و یا وابسته به کارکنان نیروهای مسلح باشد، این مسئولیت قطعی خواهد بود. اما در باب مسئولیت شرکت به نظر میرسد می‌بایست بر مسئولیت مدنی استمرار داشت. علاوه بر این در تمام مراحل، مسئولیت دولت برای استقرار چنین سلاح خودکاری وجود دارد. در نهایت به کارگیری این نوع وسایل بدون کنترل و یا نظارت انسان ممنوع، و بهتر است که سازمان ملل متحد با همکاری کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و نهادهایی مانند شورای حقوق بشر دیدبان حقوق بشر، جامعه بین‌المللی را به سمتی سوق دهد که بتوان وضعیت به کارگیری این تسلیحات و مسئولیت به کارگیری آنها را در قالب اسناد بین‌المللی، به ویژه به عنوان یکی از پروتکل‌های الحاقی به کنوانسیون تسلیحات متعارف ۱۹۸۰، قاعده‌مند کند.^{۱۰}

۲-۳- مسئولیت بین‌المللی کشور میزبان در رابطه با ایجاد پایگاه نظامی

در این نکته که تعرض به مرزهای هوایی، دریایی و زمینی کشورها ممنوع است هیچ شک و شبهه‌ای وجود ندارد و بدین منظور به هیچ دلیل کشوری نمی‌تواند وارد مرزهای سرزمینی

عملیاتهای نظامی گرفته میشود، فرد انسانی در چارچوب تصمیم‌گیری و روند هدف‌گیری باید حضور داشته باشد، تا در صورت تأیید، به‌کارگیری آنها مشروعیت یابد. درواقع قاعده اصل کنترل مؤثر و اصل کنترل انسانی یکی از پایه‌های اصلی مسئولیت کیفری فرد مرتبط با وسایل خودکار است، که همین حضور به این منجر خواهد شد که در عالم واقعیت سلاحی بدون حضور انسان وجود نداشته باشد.^۹

مسئله، در باب مسئولیت کیفری، فرمانده مسئول مستقیم به‌کارگیری این وسایل خواهد بود، و صرف اختلال در سامانه رباتیک و یا هر عامل دیگر، نمیتواند پیوند فرمانده را با این سلاح خدشه‌دار کند. فرمانده با پذیرش این دستگاه در میدان نبرد، مسئولیت خود را به این پذیرش و تصمیم، گره زده است. درواقع او با تصمیم به استقرار و به‌کارگیری این سلاح خودکار، باید تمام اقدامات احتیاطی را برای به‌کارگیری و انطباق این وسایل با حقوق بین‌المللی بشردوستانه به‌عمل آورد. اما در مورد وسیله خودکار، بر مبنای قواعد موجود و به‌علت اینکه وسیله فاقد عنصر روانی و درک و شعور بشری است، طرح مسئولیت، محلی از اعراب ندارد؛ اما در مورد دیگر افراد، از قبیل برنامه‌نویس و طراح چنانکه در طراحی و برنامه‌نویسی کوتاهی عمدی و یا اشتباه صورت گرفته باشد، مسئولیت آن به علت رابطه سببیت محرز است. درواقع، فرد رباتیک که به توسعه این فناوری کمک میکند اگرچه مسئولیت کامل بر عهده او نباشد، اما میتواند به‌منظور جلوگیری از طراحی و

^{۱۰}- همان منبع، ص ۵۰

^۹- سیفی، بهزاد (۱۳۹۹)، مسئولیت کیفری به کارگیری وسایل بدون سرنشین خودکار از دید حقوق بین‌الملل بشر دوستانه، نشریه علمی آفاق امنیت، سال سیزدهم، شماره ۴۹، ص ۴۹

بشردوستانه و حقوق بشر و بر خلاف تعهدات دولت درخواست کننده باشد. این شرایط در پیش نویس طرح مسئولیت بین المللی دولت و قطعنامه انستیتو حقوق بین الملل در خصوص درخواست کمک های نظامی بیان شده است. البته در صورتی که بدلیل نقض تعهدات از سوی کشور دارای پایگاه نظامی، تهاجمی بر علیه کشور ثالث صورت پذیرد مسئولیت بین المللی مبنی بر هر گونه خسارت احتمالی بر عهده کشور پذیرنده نیز خواهد بود. در قضیه اخیر الذکر پهباد جاسوسی امریکا از طریق پایگاه نظامی مستقر در خاک افغانستان از طریق مرز شرقی ایران وارد مرزهای سرزمینی شد و بلافاصله اعتراض رسمی ایران و احضار سفیر افغانستان را در بر داشت.^{۱۱}

۳-۳- تعرض پهبادهای جاسوسی به حریم دیگر کشورها
حفظ حاکمیت و مرزها برای غالب کشورها یک هنجار و ارزش محسوب می گردد و دولتها با توجه به توطئه ها و دسیسه های دیگر کشورها به هر راهکاری به جهت حفظ امنیت کشور و حریم خصوصی و امنیت شهروندان اقدام می نمایند. اما امروزه با توجه به پیشرفت تکنولوژی در عرصه تسلیحات نظامی برخی از کشورها به قصد جاسوسی و تهیه گزارش و در کل با اهداف نظامی به استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین (پهباد) اقدام و با تعرض و نقض قوانین و عرف بین المللی و ورود غیرمجاز به خاک دیگر کشورها منجر به تخدیش و تزلزل امنیت و ثبات بین المللی می شوند. این عمل

و تحت حاکمیت کشور دیگر شود. خصوصا اینکه آمریکا از طریق پایگاه هایی که در کشورهای همسایه ایران دارد این تعرضها را انجام می دهد و قطعا کشور دیگری را نیز درگیر پیامدها و مسئولیت بین المللی را برای همه این کشورها ایجاد می کند. آمریکا در کشورهای همسایه ایران پایگاه های نظامی متعددی را تاسیس نموده است که اکثر آنها در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، افغانستان و قرقیزستان می باشند. بند ۴ ماده ۲ منشور ملل متحد کلیه اعضاء را در روابط بین المللی خود از تهدید به زور یا استفاده از آن علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشوری یا از هر روش دیگری که با مقاصد ملل متحد مابینت داشته باشد، منع می نماید. این مقرر بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل و اصل تساوی حاکمیت کلیه اعضاء بناء شده است که در منشور نیز بازتاب یافته است. با این حال در صورتیکه یک دولت از دولتی دیگر به منظور حضور نظامی دولت اخیر در قلمرو تحت حاکمیت خود دعوت به عمل آورد و بدین سان رضایت خود را به حضور نظامی آن دولت اعلام دارد، این حضور ناقض بند ۴ ماده ۲ منشور نخواهد بود. با وجود این، حضور نظامی یک دولت در قلمرو دولتی دیگر تابع شرایطی است از جمله اینکه رضایت باید معتبر باشد، آزادانه اعلام شده و آشکارا احرار شود و رفتار باید در محدوده آن رضایت باشد تا مسئولیتی متوجه دولتی که رضایت درقبال فعل آن داده شده است نگردد. همچنین حضور نظامی نباید ناقض تعهدات مندرج در منشور ملل متحد و استانداردهای حقوق

آمریکایی به حریم ایران، کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم اجتماعی، دبی-امارات، ص ۱۱

^{۱۱} -حیدری، سید عادل (۱۳۹۴)، بررسی تعرض پهبادهای جاسوسی به حریم دیگر کشورها از دیدگاه حقوق بین الملل با تاکید بر تعرض پهباد

نه سلاح، مقررات ناظر بر کنترل تسلیحات بر آن‌ها اعمال نمی‌شود در نتیجه در مضمون حقوق مخاصمات، این هواپیماها بعنوان وسیله یا در جهت روش جنگی مورد استفاده قرار می‌گیرند و این هواپیماها به مثابه یک ربات عمل می‌کنند.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.
نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

منابع

- منابع فارسی
- کتاب‌ها
- ۱- جباری، منصور (۱۳۹۳)، *حقوق هوایی از منظر حقوق داخل و بین الملل*، چاپ اول، انتشارات شهر دانش
- ۲- ساعد، نادر (۱۳۸۷)، *حقوق بشر دوستانه و مسائل نوظهور*، تهران: خرسندی

کشور متجاوز در مقابل اعتراض و اقدام متقابل و در صورت ضرورت دفاع مشروع توسط دولت ثالث را در برخواهد داشت. تجاوز به حریم هر کشور به هر نحوی و تحت هر شرایطی محکوم می‌باشد و این تجاوز به کشور مورد تجاوز ایجاد حقوق مشروعی مینماید که تذکر و اعتراض رسمی، احضار سفیر دولت متخاصم، انهدام یا به غنیمت گرفتن تسلیحات، درخواست خسارت و غرامت، دفاع مشروع و اتخاذ عملیات نظامی، شکایت به شورای امنیت و پیگیری به دادگاه‌های بین‌المللی را جهت احقاق حقوق از دست رفته خود در جامعه جهانی بکار گیرد.^{۱۲}

نتیجه‌گیری

هواپیماهای بدون سرنشین به منزله مدرن‌ترین و پیشرفته‌ترین سلاح روز محسوب می‌شوند اما همچنان مشکلاتی در استفاده از این سلاح فوق مدرن در مخاصمات مسلحانه وجود دارد، لذا کارایی و اثر بخشی حقوق بشر دوستانه در این مورد مستلزم این است که نخست، قواعد موجود در تطبیق بر مصادیق مجرای روشن داشته باشند و تکرار وقایع سنتی مورد نظر حقوق بشر دوستانه را تحت پوشش قرار دهند. دوم، مصادیق جدید همان جنگ‌های گذشته را نیز در چارچوب حاکمیت قانون ضابطه‌مند کنند. همچنین، بررسی حقوق بین‌الملل و رویه دولت‌ها نشان می‌دهد که به طور کلی استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین در مخاصمات با مانعی مواجه نیست. از آنجا که هواپیماهای بدون سرنشین وسیله هستند

^{۱۲} - همان منبع، ص ۱

- ۳-فلک، دیترا (۱۳۹۱)، **حقوق بشر دوستانه در مخاصمات مسلحانه**، ترجمه: قاسم زمانی و نادر ساعد، تهران: شهر دانش

مقالات

- ۱-حیدری، سید عادل (۱۳۹۴)، **بررسی تعرض پهبادهای جاسوسی به حریم دیگر کشورها از دیدگاه حقوق بین الملل با تاکید بر تعرض پهباد آمریکایی به حریم ایران**، کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم اجتماعی، دبى-امارات، صص ۱۶-۱
- ۲-سیفی، بهزاد (۱۳۹۹)، **مسئولیت کیفری به کارگیری وسایل بدون سرنشین خودکار از دید حقوق بین الملل بشر دوستانه**، نشریه علمی آفاق امنیت، سال سیزدهم، شماره ۴۹، صص ۵۴-۲۹
- ۳-علاقه بند حسینی، یونس؛ یزدان نجات، رزا (۱۳۹۱)، **گسترش استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین در آیین حقوق توسل به زور و مخاصمات مسلحانه**، مجله حقوقی بین المللی، سال سی ام، شماره ۴۸، صص ۳۶-۲۵

۲-منابع انگلیسی

- 1-Ann Cavoukian, Privacy and Drones: Unmanned Aerial Vehicles, August 2012,P2 docu/stanag/aap006/aap-6-2010.pdf (February 20, 2012), P. 2 -U-2.
- 2-Jack, B. , Law and War in the Virtual Era, The American journal of international law, Vol. 3 , (2009).
- 3-NATO (2010) Glossary of Terms and Definitions, AAP-6'. Online, available at <http://www.nato.int/>
- 4-OConnell, M. E., The International Law of Drones, ASIL Insight, Volume 14, Issue 36, Washington University Law ,November (2010)4/6/2020.